

ŽEMAITIJOS senųjų dvarų sodybose – vis dar negyjančios sovietmečio paliktos žaizdos

Dalis Žemaitijos etnografinio regiono teritorijoje esančių senųjų dvarų sodybų yra Kultūros paveldo departamento (KPD) prie Kultūros ministerijos Klaipėdos teritorinio skyriaus žinioje. Kas šiose sodybose paskutiniaisiais metais džiugina, o kas kelia nerimą? Apie tai – pokalbis su KPD Klaipėdos teritorinio skyriaus vedėju ALMANTU MUREIKA.

– KPD Klaipėdos teritorinio skyriaus žinioje esančiose Žemaitijos etnografiniam regionui priklausančiose vietovėse yra nemažai buvusių dvarų sodybų. Kurios iš jų per paskutiniuosius 10 metų buvo atnaujinamos (renovuojamos, restauruojamos – visos sodybos ar jų pastatai, parkai, jų fragmentai) ir iš kokių lėšų tai buvo daroma? Kas vykdamas minėtų dvarų sodybų atnaujinimo darbus, Jūsų vertinimu, buvo padaryta puikiai, kas šiuos darbus vykdė, buvo už juos atsakingas?

– KPD Klaipėdos teritorinio skyriaus žinioje esančiuose Žemaitijos etnografiniam regionui priklausančiose vietovėse per paskutiniuosius 10 metų

Kretingos dvaro sodybos centrinės dalies fragmentas. D. Mukienės nuotrauka

buvo tvarkomi kelių dvarų sodybų kompleksų atskiri pastatai. Norėčiau išskirti šiuos:

1. Kretingos dvaro sodybos atskiri pastatai;
2. Vėžaičių dvaro sodybos atskiri pastatai ir pietiniai bei šiauriniai vartai.

Kretingos dvare restauruotas buvęs malūnas, ratinė, ūkvedžio namas ir oranžerija. Darbus atliko UAB „Pamario restauratorius“, darbai atlikti puikiai. Finansavimą skyrė Kretingos rajono savivaldybė ir Kultūros paveldo departamentas. Iš privačių lėšų buvo sutvarkytas ūkinis pastatas (šiuos darbus atliko UAB „Plungės darna“).

Vėžaičių dvaro sodyboje už privačias lėšas sutvarkytas buvęs bravoro pastatas (darbus atliko UAB „Mirigita“, juos prižiūrėjo inžinierius J. Januševičius). Už Klaipėdos rajono savivaldybės lėšas restauruoti šiauriniai ir pietiniai vartai (pietinius vartus restauravo UAB „Virbarta“, šiaurinius – „Si-

Restauruoti Kretingos dvaro rūmai, žiemos sodas (oranžerija), kiti šios sodybos pastatai, sutvarkytas ir puikiai prižiūrimas parkas. D. Mukienės nuotraukos

Vėžaičių dvaro arklidės. D. Mukienės nuotrauka

Kairėje viršuje – pietiniai, apačioje – šiauriniai Vėžaičių dvaro sodybos vartai. S. Šmatauskienės nuotraukos; dešinėje – atstatytas Vėžaičių dvaro sodybos pastatas. J. Januševičiaus nuotrauka

monta“, darbus prižiūrėjo architektas V. Paulionis).

– *Kokie dvarų sodybų atnaujinimo darbai minėtoje teritorijoje vykdomi šiemet, kieno iniciatyva jie vyksta, kas organizuoja ir atlieka darbus? Kokie atitinkami darbai planuojami artimiausiais metais?*

– Šiais metais Vėžaičių dvaro sodyboje restauruojamos buvusios arklidės, kuriose yra įsikūręs Vėžaičių kultūros centras. Darbus atlieka UAB „Pamario restauratorius“, finansavimą skyrė Klaipėdos rajono savivaldybė.

– *Kokias Klaipėdos teritorinio skyriaus žinioje esančias žemaitiškų vietovių dvarų sodybas kaip reprezentacines, neskaičiuojant Palangos, Kretingos, Jūs pirmiausiai rekomenduotumėt aplankyti turistams, kitiems žmonėms, besidomintiems dvarų paveldu, ir kodėl?*

– Be reprezentacinių Kretingos ir Palangos dvarų sodybų, vertėtų aplankyti Vėžaičių dvaro sodybą. Čia sutvarkytas parkas, yra restauruotų pastatų. Siūlau užsukti ir į Švėkšnos dvaro sodybą. Čia pui-

kus Švėkšnos seniūnijos prižiūrimas parkas, kuriame yra tvenkinių, stovi visais metų laikais graži vila „Genowefa“. Tuo pačiu rekomenduoju aplankyti ir kitus šio miestelio kultūros paveldo objektus: bažnyčią, iš šventoriaus unikaliu tiltu pasiekti dvaro sodybos vartus, pasivaikščioti po Švėkšnos centrinę dalį.

Istorinius ir svarbiausius duomenis apie dvarus galima rasti Kultūros vertybių registro duomenų bazėje (adresas internete: <http://kvr.kpd.lt/>). Keliaujantys žmonės skirtingai dėlioja savo išvykų maršrutus. Vienam reikia gražių vaizdų, kitas domisi istorija, puikiai sutvarkytais pastatais, tretį atvyksta į organizuojamus renginius. Tad kviečiame naudotis Kultūros vertybių registre esančia viešai prieinama informacija.

– *Daugelis išlikusių dvarų sodybų, jų statinių, parkų yra įrašyta į Lietuvos Kultūros vertybių registrą. Tokį objektą į minėtą Registrą įrašius, jo valdytojams atsiranda konkrečios pareigos ir atsakomybės.*

(Nukelta į 70 p.)

Kairėje: Prezidento Aleksandro Stulginskio parko informacinė rodyklė Jokūbave; dažnai lankomas paminklas Prezidentui Aleksandruui Stulginskiui jo vardu pavadintame parke Jokūbave D. Mukienės nuotrauka

Kaip jų laikomasi Jūsų kontroliuojamose vietovėse? Gal galėtumėt pateikti gerų ir blogų pavyzdžių?

– Mūsų šalyje Kultūros paveldo objekto apsauga reglamentuojama Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymo. Valdytojas atsako už jam nuosavybės teise priklausančių objektų tinkamą priežiūrą bei tvarkymą. Problema yra ta, kad didžioji dauguma dvaro sodybų turi po kelis savininkus, o neretai viename ir tame pačiame pastate yra įsikūrę daug šeimų. Tai apsunkina kompleksinį pastato sutvarkymą. Yra dvarų sodybose pastatų, kurie buvo išdalinti taip vadinamiems pajininkams, ne visos nuosavybės įregistruotos Registru centre, todėl ir tų pastatų priežiūra komplikuota. Kaip blogą pavyzdį galiu paminėti Jokūbave (Kretingos r.) esančią Jokūbavo dvaro sodybą, priklausiusią tarpukario Lietuvos prezidentui A. Stulginskiui. Vienas šios sodybos ūkinis pastatas buvo išdalintas pajininkams ir dabar yra apgailėtinos būklės. Dalis pastato patalpų savininkų nėra užregistravę savo nuosavybės Registru centre, jų neįmanoma surasti. Šis objektas akyse nyksta. Labai liūdna, kad buvusiam Lietuvos prezidentui A. Stulginskiui priklausęs dvaro ūkinis pastatas šiandien tokios blogos būklės. Kitas panašus pavyzdys – Laukžemės dvaro sodybos, esančios to paties Kretingos rajono Darbėnų seniūnijoje, centriniai rūmai. Pastatas daugelį dešimtmečių ėjo iš vienu rankų į kitas, nebuvo tinkamai prižiūrimas, tvarkomas, todėl šiandien yra labai blogos būklės. Dabartiniai šeiminkai pasirūpino, kad būtų nustatyta rūmų avarinė būklė, išsiėmė leidimą avarinės būklės likvidavimui. Kol kas tvar-

kymo darbai čia dar nėra pradėti. Norint šį pastatą sutvarkyti, reikės labai daug lėšų. Praktika rodo, kad dažnai asmenys, perkantys stipriai nugyventus statinius, pervertina savo fizines ir finansines galimybes.

Kaip gerą pavyzdį galiu paminėti Kretingos dvaro sodybą. Čia Kretingos muziejaus iniciatyva pastaraisiais metais yra restauruojamas vienas pastatas po kito.

Gražios privačios iniciatyvos pavyzdžiu gali būti puikiai tvarkoma ir prižiūrima Žadeikių dvaro sodyba, esanti taip pat Kretingos rajone. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, šios sodybos dabartiniai

Jokūbavo dvaro sodybos ūkinis pastatas. L. Kavaliausko nuotrauka

Restauruota Švėkšnos dvaro vila „Genowefa“ (fotografas nežinomas, nuotrauka iš: <https://byt.lt/49pU6>, Švėkšnos dvaro sodybos vartai. Švėkšnos parko fragmentai. D. Mukienės nuotraukos

savininkai susigrąžino nuosavybės teises į ją ir savo lėšomis sutvarkė visus išlikusius dvaro pastatus. Čia taip pat buvo sovietmečiu įkurdintų šeimų, išskeldinant jas buvo ir problemų, bet jas pavyko išspręsti, tad šiandien dvaro sodyba priklauso tikriesiems jos savininkams.

– Gal Jūsų žinioje žemaitiškose teritorijose yra buvusių dvarų sodybų, kuriose artimiausiai metais yra numatyta atstatyti sunykusius pastatus? Jei yra, tai ką konkrečiai planuojama atstatyti?

– Kalbant apie tai vėl galima paminėti Jokūbavo dvaro sodybą. Vietos bendruomenė norėtų atstatyti pagrindinį dvaro pastatą. Iki mūsų dienų yra išlikę tik dalis jo pamatų. Jokūbavo bendruomenės ir Kretingos rajono savivaldybės iniciatyva jau atlikti archeologiniai tyrimai, kurių metu buvo tikslinama pastato pamatų lokalizacija. Liko sunkiausia užduotis – rasti, kas finansuos būsimus darbus.

– Kokie Jūsų kontroliuojamoje teritorijoje esantys dvarai, jų statiniai, parkai bei jų fragmentai Jums šiandien kelia daugiausiai nerimo ir kodėl? Kas čia jau po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo buvo negrįžtamai sunaikinta?

– Kaip jau minėjau, Kretingos rajone baigia sunykti Laukžemės dvaro rūmai. Labai blogos būklės yra kai kurie Šilutės rajono Vilkėno dvaro sodybos pastatai. Jų sutvarkymui kol kas lėšų nerandama. Be to šio dvaro sodybos naujieji savininkai pradėjo chaotiškai tvarkyti parką.

– Kokių naujų objektų, esančių Jūsų kontroliuojamoje teritorijoje išlikusiose dvarų sodybose, šiemet ir kitais metais planuojama įtraukti į Kultūros vertybių registrą, o gal ką nors iš tų, kas jau buvo įrašyta, numatyta išbraukti, arba pakeisti jų statusą, jei taip, kodėl?

– Šiemet nesame numatę teikti dokumentų, kad nauji kultūros paveldo objektai, esantys Žemaitijos etnografinio regiono teritorijoje, būtų įrašyti į Kultūros vertybių registrą ar iš jo išbraukti, t. y. kad būtų panaikinta jų teisinė apsauga.

Dėkojame už atsakymus.

Linkime Jums ir Jūsų kolektyvui sėkmės!

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS